

Third, global politics of health protection, it is politics in industry of health protection, that embraces the global structures of management, that create politicians that are the basis of public health in the whole world. The necessities of health protection people of all planet above the problems of concrete countries confess privileged. This politics is founded on the basis of international acts and inculcated by international organizations.

Politics of guard must be based on scientific conceptions in this industry, analysis of previous practice and requirements of current and strategic socio-economic development of both separate country and whole world. Ukraine is the perspective enough state that can with success use experience of the European countries in the field of it.

Key words: health, public health, politics of health protection, international experience, global politics of health protection.

УДК 323.1

Ю. В. ЯКИМЕНКО

ПАРТІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ У 2010-2015 рр.: ЗМІНИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ ЕВОЛЮЦІЇ

Аналізується процес становлення партійної системи України, його чинників, механізмів і наслідків, в період 2010-2015 рр.

Зазначається, що протягом етапу 2010-2013 рр. партійна система зазнала еволюції від системи поміркованого плюралізму практично до системи з партією-гегемоном (Партія регіонів), що відбувалося внаслідок спроби встановлення в країні авторитарного режиму В. Януковича.

Ця тенденція була зупинена Революцією Гідності, перемога якої призвела до зміни влади в країні і відновлення демократії. Внаслідок цього у партійній системі України відбулися значні зміни. Напрямок подальшої еволюції партійної системи України залежить від низки чинників, які означаються у статті.

Ключові слова: політичні партії, партійна система, суспільні поділи.

Якименко Ю. В. Партийная система Украины в 2010-2015 гг.: изменения, тенденции, перспективы эволюции

Анализируется процесс становления партийной системы Украины, его факторов, механизмов и последствий, в период 2010-2015 гг.

© ЯКИМЕНКО Юрій Віленович – кандидат політичних наук, заступник генерального директора – Директор політико-правових програм Центру Разумкова

Указывається, що на протязі етапу 2010-2013 гг. партійна система еволюціонізувала від системи помірної плюралізму практично до системи з партією-гегемоном (Партія регіонів), що походило внаслідок спроби встановлення в країні авторитарного режиму В. Януковича.

Ця тенденція була зупинена Революцією Гідності, перемога якої привела до зміни влади та відновлення демократії. Внаслідок цього в партійній системі відбулися значущі зміни. Напрямок подальшої еволюції партійної системи України залежить від ряду факторів, які окреслюються в статті.

***Ключові слова:** політичні партії, партійна система, соціальні розмежування.*

Yakimenko Yuriy. Ukraine's party system in 2010-2015: changes, trends, prospects of evolution

The article is devoted to the analysis of the process of Ukraine's party system formation, its factors, mechanisms and consequences in 2010-2015. The article analyzes in detail the changes taking place in political parties, the party system itself and its environment during the period mentioned.

It is stated that in 2010-2013 party system has undergone evolution from systems of moderate pluralism towards system with hegemonic party (Party of Regions), which happened because of attempts of former Ukrainian President V. Yanukovich to establish authoritarian regime. This trend was halted by Revolution of Dignity, which led to the change of power in the country and restoring democracy.

The direction of further evolution of Ukraine's party system depends on several factors that are described in the article.

***Key words:** political parties, party systems, social cleavages.*

Головним засобом, що забезпечує у демократичному суспільстві агрегацію та артикуляцію інтересів різних соціальних груп, є політичні партії. Вступаючи у взаємодію у боротьбі за владу та в процесі її реалізації, партії утворюють партійну систему.

В Україні процес її становлення фактично розпочався ще до проголошення державної незалежності, а отже – триває вже майже 25 років. Водночас нинішній стан партійної системи не можна оцінювати однозначно. З одного боку, в країні існують політичні партії, які користуються відносно стабільною підтримкою виборців, беруть участь у формуванні та діяльності органів влади й місцевого самоврядування.

З другого – політичні партії та партійна система в їх нинішньому вигляді не в змозі повноцінно забезпечити реалізацію притаманних

їм у демократичному суспільстві функцій. Передусім це стосується адекватного представництва усього спектра існуючих у суспільстві інтересів на політичному рівні. Унаслідок цього довіра громадян до політичних партій та інституту багатопартійності в цілому є низькою.

Партійна система України характеризується високим рівнем поляризації та іншими негативними рисами, зумовленими особливостями політичних партій і чинниками, похідними від суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в країні.

Проблеми політичних партій і партійної системи негативно впливають на ефективність дій владних інститутів у процесі всебічного реформування українського суспільства, позначаються на їхній спроможності реалізовувати національні інтереси. Особливої актуальності це набуває в сучасних умовах, коли Україні доводиться протистояти збройній агресії з боку Росії і одночасно вирішувати завдання здійснення масштабних реформ в усіх сферах, практичної реалізації європейського вибору Українського народу, підтвердженого Революцією Гідності.

Реалізація цих завдань вимагає істотних змін у характері політичних партій і партійної системи, що є можливим лише за умови адекватного розуміння внутрішньої логіки процесу еволюції партійної системи, її чинників і механізмів.

Особливості процесу становлення багатопартійності в Україні досліджувалися такими авторами, як Р. Балабан, О. Бойко, В. Войтків, С. Здюрук та В. Бичек, А. Зелінський, М. Кармазіна, С. Кинєв, А. Колодій, І. Кресіна, В. Мороко, Ю. Остапець, А. Романюк, С. Троян, П. Удовенко, О. Фісун, Ю. Шведа, П. Шляхтун, В. Яблонський, Я. Ярош та іншими. У працях цих авторів докладно і ґрунтовно аналізувалися різні часові етапи і особливості становлення вітчизняних партій та відносин між ними.

Водночас, існує певний дефіцит робіт, які би ґрунтувалися на системному підході до аналізу еволюції партійної системи, розглядаючи її під кутом зору взаємодії і взаємної обумовленості трьох складових: політичних партій, відносин між ними та умов (інституційних, політичних, соціальних) їх функціонування.

Такий підхід, було розроблено і апробовано в дослідженнях Центру Разумкова, присвячених аналізу процесу еволюції партійної системи України в період 1990-2010 рр.¹ Він передбачає дослідження зміни трьох складових, що характеризують партійну систему і впливають на неї:

- а) процеси в політичних партіях;
- б) процеси в партійній системі;
- в) зміни в «оточенні» партійної системи (під оточенням партійної системи розуміються конкретні суспільно-політичні умови, в яких відбувається функціонування політичних партій у конкретній країні), які впливають на партії і стосунки між ними².

Застосування цього підходу дало можливість виділити в процесі еволюції партійної системи України п'ять етапів, підсумком кожного з яких ставали суттєві зміни у партійній системі аж до зміни її типу. Це відповідно: 1990–1995 рр. (етап становлення багатопартійності); 1996–1999 рр. (етап формування системи поляризованого плюралізму); 2000–2004 рр. (етап переходу до системи поміркованого плюралізму); 2005–лютий 2010 р. (етап стабілізації системи поміркованого плюралізму); з березня 2010 р. (етап посилення поляризації партійної системи).

Водночас, часові рамки дослідження дали можливість охарактеризувати лише перший період п'ятого етапу. Метою даної статті є стислий аналіз процесу еволюції партійної системи в період березня 2010 – 2015 рр.

Відправною точкою п'ятого етапу є дата проведення другого туру виборів Президента України і перемоги на них В. Януковича, після чого розпочалися досить значні зміни в характері політичного режиму. Процес створення нових політичних партій продовжувався: у період 2010–2011 років їх було зареєстровано понад 25. Станом на листопад 2012 р. в Україні було зареєстровано 200 політичних партій, проте більшість із них, як і раніше, існувала лише формально. Значних змін у характері партій не було.

На початку етапу у партійній системі залишалися два полюси – ПР і БЮТ, хоча внаслідок поразки Ю. Тимошенко у виборчій кампанії 2010 р. та її ув'язнення вага одного з них (БЮТ) знизилася. Блок «Наша Україна – Народна самооборона» припинив існування як окремих суб'єкт партійної системи. Разом з тим на політичну арену вийшли нові політичні сили «лідерського» характеру (партії «Сильна Україна» С. Тигіпка, «Фронт змін» А. Яценюка, «УДАР» В. Кличка), які досягли успіху на місцевих виборах і набули рівня підтримки, достатнього для подолання виборчого бар'єра на парламентських виборах.

На початку періоду ці партії могли претендувати на роль самостійного полюсу виборчої системи (т.зв. нові сили), проте в подальшому ці очікування не справдилися. Протягом 2011 р. дещо посилювалися позиції ВО «Свобода», почала поступово відновлювати електоральну підтримку КПУ.

Відбулися значні зміни в оточенні партійної системи. Рішенням Конституційного Суду України була відновлена чинність Конституції в редакції 1996 р., що зменшило роль партій у процесі вироблення та реалізації політики держави, зокрема у процесі формування Кабінету Міністрів.

Відбулися зміни виборчого законодавства. Новим Законом України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» пропорційну систему виборів до низки місцевих рад замінено на змішану, із переліку суб'єктів виборчого процесу були вилучені виборчі блоки. Результати виборів, що відбулися у жовтні 2010 р. засвідчили, що нововведення Закону сприяли підвищенню представництва у місцевих радах провладних політичних сил.

У грудні 2011 р. набув чинності новий Закон України «Про вибори народних депутатів України», основними нововведеннями якого стали повернення до змішаної виборчої системи, підвищення виборчого бар'єру до 5% та заборона участі у виборах виборчих блоків.

Умови діяльності опозиції та можливості для рівної політичної конкуренції партій значно погіршилися. Були порушені кримінальні справи проти лідерів опозиційних сил – БЮТ Ю. Тимошенко та партії «Народна самооборона» Ю. Луценко, унаслідок чого обох було ув'язнено. Влада вдалася до використання правоохоронних органів для тиску на опозиційні політичні сили, громадські організації, протестні рухи, окремих політиків і громадських діячів. Під приводом відновлення чинності Конституції в редакції 1996 р. парламентська опозиція була позбавлена законодавчих гарантій своїх прав і повноважень у Верховній Раді. Було обмежено доступ опозиції до державного телебачення та найбільш популярних телеканалів. Загалом протягом цього етапу в Україні були відсутні рівні умови для політичної конкуренції провладних і опозиційних сил³.

У 2010–2011 рр. спостерігалось поступове зменшення актуальності соціокультурного поділу на користь соціально-економічного. За даними соціологічних досліджень, провладні політичні сили асоціювалися у громадській думці з підтримкою великого капіталу, еліти за рахунок погіршення становища більшості населення.

Проте, ситуація змінилася під час виборчої кампанії 2012 р. Улітку 2012 р. з ініціативи депутатів Партії регіонів Верховна рада прийняла Закон України «Про засади державної мовної політики», який передбачав можливість надання російській мові статусу регіональної, що й було зроблено низкою місцевих рад різного рівня. Головним за-

вданням цієї ініціативи, яка викликала значний суспільний резонанс і акції протесту україномовної спільноти, була штучна актуалізація соціокультурного поділу суспільства за регіональною ознакою. Це мало запобігти поширенню впливу опозиційних партій на Схід і Південь України, підвищення у структурі мотивацій виборців цих регіонів значущості соціокультурного чинника, компенсувати зростання невдоволення діями партії влади у соціально-економічній сфері протягом 2010–2011 рр. Цій же меті слугувало внесення владою у суспільний простір тези про ототожнення опозиції (національно-демократичних, проєвропейських сил) – з «фашистами», провладних, проросійських сил – з «антифашистами».

Виборча кампанія 2012 р. дещо змінила розстановку сил у партійній системі України. Партія регіонів та ВО «Батьківщина» (у форматі «Об'єднаної опозиції») зберегли свої позиції «полюсів» партійної системи. Повністю втратили чи значно послабили свої позиції низка політичних партій, утворених ще на початку або в середині 1990-х років. Це саме стосується і деяких партій, утворених унаслідок Помаранчевої революції, передусім «Нашої України».

Партії, що претендували на роль «нових» сил вписалися у біполярну схему протистояння «влада – опозиція»: «Сильна Україна» прийняла рішення про злиття з Партією регіонів; «Фронт Змін» увійшов до складу Об'єднаної опозиції «Батьківщина»; «УДАР» приєднався до опозиційного об'єднання вже у Верховній Раді.

За підсумками виборів 2012 р. до складу партійної системи України можна віднести 6 партій: ПР, ВО «Батьківщина», «Фронт Змін», «УДАР», КПУ та ВО «Свобода». Основними суспільними поділами, що визначали лінії міжпартійного розмежування, були соціокультурний і соціально-економічний. Найбільш актуальними проблемами вимірами партійної системи були вимір підтримки режиму, соціально-економічний, культурно-етнічний і зовнішньополітичний.

В цілому, протягом 2010-2012 рр. партійна система зберігала ознаки системи поміркованого плюралізму з тенденцією до поляризації, внаслідок збільшення ідеологічної дистанції між крайніми партіями (ними за результатами виборів стали КПУ та ВО «Свобода»). Однак, максимальна концентрація влади у фактично одній політичній силі – Партії регіонів (на момент початку Майдану усі найвищі посади в країні обіймали представники ПР), встановлення контролю «партії влади» над судовою гілкою влади та правоохоронною системою, використання «державної машини» та кримінальних структур

для тиску на політичну опозицію, опозиційні громадські структури та невдоволених владою громадян (включно з фізичним тиском), за-свідчили наявність чітко вираженої тенденції до еволюції партійної системи у напрямі системи з «партією гегемоном», за російським взірцем.

Ця тенденція отримала подальшого розвитку у 2013 р. Зокрема, здійснювалася підготовка конституційних змін, які посилювали залежність судової влади від Президента. До виборчого законодавства були внесені зміни (жовтень 2013 р.), які перешкоджали участі у чергових президентських виборах 2015 р. найбільш рейтингового на той час кандидата від опозиції – В. Кличка.

Було значно збільшено фінансування силових структур (крім армії), на керівні посади в них масово розставлялися представники донецького регіону.

Відбувалася поступова монополізація інформаційного простору наближеними до влади структурами. В процесі тривалих переговорів з уповноваженими представниками ЄС влада наполегливо ухилялася від вирішення питання звільнення з ув'язнення Ю. Тимошенко, лідера найбільшої на той час опозиційної партії ВО «Батьківщина».

Фінальною стадією у цьому процесі було прийняття урядом М. Азарова рішення про призупинення процесу європейської інтеграції та жорстокий силовий розгін мирної акції протесту на Майдані Незалежності в Києві.

Зазначені особливості етапу дають підстави характеризувати його як спробу формування системи з партією-гегемоном, яка, в разі встановлення і консолідації авторитарного режиму Янукович, могла би призвести до фактичної однопартійності. Цей варіант був найгіршим серед прогнозованих нами: альтернативними варіантами були подальший розвиток як багатопартійної системи поміркованого плюралізму та еволюція в напрямі багатопартійної системи поляризованого плюралізму з двосторонньою ліво-правою опозицією⁴.

Широкомасштабні акції протесту громадян України проти режиму Януковича, що розгорнулися у Києві та охопили більшість областей України, ознаменували початок нового етапу еволюції партійної системи. Підставою для його виділення є дуже значні зміни у ситуації в країні, і, відповідно, в партіях та партійній системі упродовж 2014-2015рр. Цей етап триває і зараз.

Зміни в партіях значною мірою стали наслідком тих позицій, які відповідні політичні сили зайняли відносно Майдану, і тих практичних дій, які вони здійснювали в цей період.

Так, опозиційні парламентські партії, відповідно до своїх політичних позицій, від самого початку активно включилися в акції протесту, попри те, що на початковому етапі громадськими активістами та деякими партійними лідерами висувалася вимога «позапартійності» акцій. З цієї причини 24 листопада в Києві відбулися «позапартійний» масовий захід на Майдані Незалежності та «партійний» – на Європейській площі.

Проте, після жорстокого побиття студентів на Майдані Незалежності в ніч з 28 на 29 листопада парламентська опозиція (ВО «Батьківщина», «УДАР» і «Свобода») перебрали на себе головну роль в організації і координації протестного руху.

Помітну роль в акціях протесту відіграли й інші політичні партії, створені до Майдану, зокрема, партія «Громадянська позиція» (А. Гриценко), Радикальна партія О. Ляшка (О. Ляшко), партія «Демократичний альянс» (В.Гацько), Політична партія «Об'єднання «Самопоміч» (А Садовий). В процесі акцій протесту відбулася кристалізація нових політичних партій на базі членів громадських організацій та рухів (формальних і неформальних), інших політичних партій. Найбільш показовим прикладом цього є партія «Правий сектор».

Партії, які входили до владної коаліції у Верховній Раді – Партія регіонів та КПУ, на офіційному рівні беззаперечно підтримували дії тодішнього президента В. Януковича та уряду. Партія регіонів стала авангардом боротьби проти Майдану і всього, що з ним пов'язано. Апогеєм парламентської діяльності фракцій ПР та КПУ в період Майдану стало прийняття «законів про диктатуру» від 16 січня 2014 р. Набуття чинності законами спровокувало нову хвилю силового протистояння між владою і протестувальниками, в ході якого з'явилися перші жертви. Таким чином, Партії регіонів і КПУ по суті, виступили каталізатором протистояння.

Перемога акцій протесту, втеча В. Януковича та зміна влади, що відбулася наприкінці лютого 2014 р., ознаменували кінець домінування Партії регіонів, інтенсивні зміни у підтримці політичних партій та формування нової конфігурації партійної системи.

Нову розстановку сил зафіксували президентські дострокові вибори травня 2015 р. та закріпили парламентські вибори жовтня 2015 р. Загалом кількість партій, що взяли участь у виборах за партійними списками, склала 29 (на попередніх виборах – 21). Серед основних претендентів на проходження до Парламенту більшість становили партії, які підтримували Майдан чи були створені політи-

ками, що брали в ньому активну участь: «Блок Петра Порошенка», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», Партія «Громадянська позиція», «Народний фронт», Партія «Об'єднання «Самопоміч». Колишній провладний табір представляли «Сильна Україна» та «Опозиційний блок», що виникли в результаті розколу Партії регіонів, та їх політичний сателіт – КПУ. Очевидним фаворитом на початку кампанії виступав Блок Петра Порошенка, за який були готові проголосувати до 40% виборців з числа тих, хто мав намір взяти участь у виборах⁵.

У змістовному відношенні стрижнем кампанії були теми: відновлення миру/захисту країни; утримання економічної ситуації/боротьби з економічною кризою; здійснення реформ/реалізації європейського вибору; оновлення влади (люстрації)/боротьба з корупцією. Відповідно, основними трендами у формуванні виборчих списків стало залучення «нових облич» – учасників АТО, громадських активістів, волонтерів, журналістів.

Виборча кампанія через свої скорочені терміни велася переважно у формі реклами в електронних медіа. Провідні сили також не економили на зовнішній рекламі та друкованій продукції. Менше уваги приділялося безпосередньому спілкуванню з виборцями – масовим акціям, регіональним поїздкам тощо. Партії, які мали у провідних частинах списків кандидатів від влади, використовували це для створення інформаційних приводів.

Головною несподіванкою стали результати партій «Народний фронт», «Блок Петра Порошенка» і «Самопоміч». «Народний фронт», стартувавши з четвертої позиції вийшов у лідери. Натомість, «Блок Петра Порошенка» протягом кампанії втратив майже половину свого стартового рейтингу і фінішував другим. «Самопоміч» змогла здійснити потужний ривок, і з непрохідної позиції (до 2%) вийти на третє місце (понад 10% голосів виборців). Четвертим до фінішу прийшов «Опозиційний блок», що відбулося за рахунок інших партій, що працювали на електоральному полі Партії регіонів і не пройшли до Парламенту (зокрема, «Сильна Україна» та КПУ). Серед партій, які пройшли до Верховної Ради – Радикальна партія О.Ляшка та ВО «Батьківщина». Серед партій, які мали шанси на подолання бар'єру, але не зробили цього – «Громадянська позиція», «Сильна Україна» та ВО «Свобода»⁶.

Основними результатами «після майданного» періоду еволюції партійної системи стали:

- вихід на політичну арену «нових» партій (створених в процесі акцій протесту та після їх закінчення), зниження рівня підтримки

«старих» партій (у т.ч. провладних – ВО «Батьківщина», ВО «Свобода») та «відносно нових» («Удар»);

- проєвропейське спрямування провідних політичних партій, що сформували коаліцію у Верховній Раді України;

- втрата підтримки і подальше сходження з політичної арени колишньої партії влади – Партії регіонів (партія зазнала розколу і була «заморожена»), а також її сателіта – КПУ;

- втрата політичним спадкоємцем Партії регіонів – Партією «Опозиційний блок» монополії на представництво інтересів виборців Півдня і Сходу України;

- переважно лідерський, «персоналістський» характер новоутворених партій, зменшення ваги ідеологій в їх діяльності, спрощення та уніфікація програмно-ідеологічних засад;

- послаблення позицій «останніх ідеологічних партій» в системі – КПУ та ВО «Свобода»;

- «віртуалізація» діяльності політичних партій, домінування медіа-технологій, нерозвиненість організаційних структур в регіонах (особливо – у «нових» партій);

- посилення позицій популістських партій та поширення популізму в цілому;

- створення партій на основі структур громадянського суспільства, інкорпорація найбільш активних представників громадянського суспільства в партії;

- започаткування тенденції до утворення партій, які претендуватимуть на роль «нових», олігархічними групами – на перспективу місцевих і в розрахунку на можливість проведення дострокових парламентських виборів.

До складу партійної системи України на нинішньому етапі можна віднести до 10 політичних партій, які представлені у ВР або мають можливість впливу на політичний процес. У системі продовжують співіснувати середні і малі партії.

Система залишалася двополюсною. Один полюс представлений партіями парламентської коаліції (проєвропейської), інший (вага якого значно зменшилася) – «Опозиційним блоком». Рівень представництва крайніх правих політичних сил в Парламенті суттєво знизився, ліві партії не представлені взагалі. Основні лінії поділу в партійній системі проходять між провладною коаліцією і опозицією, передусім, на основі ставлення до конфлікту на Донбасі та до соціально-економічної політики влади, зокрема, дій, спрямованих проти ФПП, які підтримують опозицію. Водночас, існує напруга всередині коаліції, залежно

від готовності партій нести солідарну відповідальність за соціально непопулярні наслідки соціально-економічної політики Уряду.

В цілому партійна система України в даний час зберігає ознаки системи поміркованого плюралізму, з обмеженнями, що накладаються умовами збройного конфлікту з Росією.

Можливості вироблення достовірного прогнозу її подальшої еволюції обмежені, передусім: відсутністю чітких перспектив подальшого перебігу конфлікту на Сході України; можливістю різних сценаріїв розвитку соціально-економічної ситуації, як з позитивною динамікою, так і ні; дезорієнтацією значної частини суспільства у своїх ціннісних і соціокультурних орієнтаціях та політичних симпатіях; активними процесами трансформації державно-політичної системи (передусім, реформою Конституції та очікуваними змінами у виборчому законодавстві). За таких умов можливі динамічні зміни актуальності двох основних суспільних поділів – соціокультурного та соціально-економічного, балансу суспільства відносно них, а також непередбачувані прояви їх взаємовпливу.

Водночас, характер партійних уподобань та суспільно-політичних орієнтацій громадян України, дають підстави для висновків про наявність запиту на партії патріотичної, проєвропейської орієнтації, на партії лівоцентристської орієнтації, про існуючу базу підтримки популістських та, певною мірою, радикальних партій. «Накладення» цих запитів на існуючу партійну систему уможливило висунення гіпотези про можливість її еволюції в напрямі системи «двох з половиною» партій (чи блоків), де «полюсами» системи будуть потужні право- та лівоцентристська сили.

Еволюція в такому напрямі відповідала би потребі у формування партійної системи, що адекватно відбивала би реальні, передусім, соціально-економічні інтереси різних верств українського суспільства. Проте, ця можливість в даний момент обумовлена надто великою кількістю «невдомих змінних».

1. *Партійна система України: особливості становлення, проблеми функціонування, тенденції еволюції* : Доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2010. – № 5. – С. 2–33. 2. *Якименко Ю. В.* Методологія аналізу динаміки партійних систем: основні підходи та особливості їх застосування в Україні / Ю. В. Якименко // Політологічний вісник. – 2012. – № 65. – С. 300-309. 3. *Опозиція в Україні: стан, умови діяльності, відносини з владою* : аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2011. – № 7-8. – С. 2-47. 4. *Якименко Ю. В.* Еволюція партійної системи України: особливості

аналізу та основні етапи / Ю. В. Якименко // Політологічний вісник : зб. наук. праць. – К. : ІНТАС, 2011. – Вип. 52. – С. 229-237. **5.** *Інтернет-сайт* Центру Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.razumkov.org.ua/ukr/socpolls.php> **6.** *Інтернет-сайт* Центральної виборчої комісії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cvk.gov.ua/vnd_2014/

Yakimenko Yuriy. Ukraine's party system in 2010-2015: changes, trends, prospects of evolution

The article is devoted to the analysis of the process of Ukraine's party system formation, its factors, mechanisms and consequences in 2010-2015. The paper analyzes in detail the changes taking place in political parties, the party system itself and its environment during the period mentioned.

It is stated that in 2010-2013 party system has undergone evolution from systems of moderate pluralism towards system with hegemonic party (Party of Regions), which happened because of attempts of former Ukrainian President V. Yanukovich to establish authoritarian regime. This trend was halted by Revolution of Dignity, which led to the change of power in the country and restoring democracy.

As a result, the Ukraine's party system have changed significantly. Among the major changes are the following:

- Strengthening of positions on the political arena of “new” political parties (created during the protests and after their completion), reducing of public support of “old” parties (including the members of ruling coalition - "Fatherland" and “Freedom”) and of “relatively new” (“Udar”);
- Pro-European orientation of the leading political parties that formed the coalition in Verkhovna Rada of Ukraine;
- Loss of support and further decline of the former ruling party - the Party of Regions and its satellite - CPU;
- Loss of monopoly for representation of voters in the South and East of Ukraine by political successor of Party of Regions - the “Opposition bloc” party”;
- Mainly leadership, personalistic nature of the “new” parties, simplification and standardization of their programs and ideological principles;
- Weakening of positions of the last ideological parties in the system – of CPU and “Freedom”;
- “Virtualisation” of activity of political parties, the dominance of media technologies, lack of organizational structures in the regions (especially - in the “new” parties);
- The rise of populist parties and the spread of populism as a whole;
- The creation of parties based on civil society structures, incorporation of the most active civil society representatives into the parties;

- Starting of new party projects supported by oligarchic groups in view of forthcoming local elections and possible early parliamentary elections.

On the whole party system in Ukraine now retains features of the system of moderate pluralism, with restrictions imposed in armed conflict with Russia.

The main dividing line in the party system lies between the ruling coalition and the opposition, primarily on the basis of attitude to the conflict in the Donbass and the socio-economic policy of the government, including action against oligarchic groups that support the opposition. Meanwhile, there is tension within the coalition, depending on the willingness of the parties to bear joint responsibility for the social consequences of unpopular social and economic policy of the Government.

The direction of further evolution of Ukraine's party system depends on several factors that are difficult to predict.

However, the nature of electoral preferences and socio-political orientations of citizens of Ukraine give grounds for the conclusions of existing of public request for a patriotic party of pro-European orientation(center-right), and for the center-left parties,as well as for populist and, to some extent, radical parties.

Based on these requests, Ukraine`s party hypothetically can evolve towards a system of “two and a half” parties (or blocks), where the “poles” of the system will be powerful center-rightand center-left forces.

Key words: political parties, party systems, social cleavages.

УДК 330

О. О. ПИЛИПЧЕНКО

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ПОНЯТТЯ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ

Встановлено існуючі наукові трактування терміну «тіньова економіка». Уточнено змістовну суть поняття тіньова економіка. Визначено причини виникнення тіньової економіки та запропоновані шляхи розробки і введення в дію єдиної політики по боротьбі з тіньовою економікою.

Ключові слова: тіньова економіка, причини тіньової економіки, подолання тіньової економіки.

© ПИЛИПЧЕНКО Олег Олександрович – старший слідчий з особливо важливих справ Слідчого управління фінансових розслідувань МГУ ДФС – ЦО з обслуговування великих платників